

Forum för dataskydd – dataskyddets röst i natten

Caroline Olstedt Carlström och Filip Johnssén

Det är vintern 2012. Digitaliseringen frodas, internet är på frammarsch, många spännande tjänster har introducerats eller är planerade.

Förtroende måste råda

Den 22 januari presenterar Viviane Reding, vice ordförande för EU-kommissionen och kommissionär för rättsfrågor, sitt förslag till en dataskyddsreform för EU vid en Innovationskonferens i München; Digital, Life, Design, DLD. Hon talar om att vi lever "i en värld av hisnande möjligheter. Vi kan omedelbart skicka meddelanden till människor på en annan kontinent med ett fingertryck på en skärm. Vi kan omedelbart uppdatera våra vänner och familj om ett barns födelse eller de senaste semesterbilderna. Vi kan anförtro våra personuppgifter till en molntjänstleverantör utan att veta var och hur dessa personuppgifter kommer att lagras och behandlas." Kommissionär Reding välkomnar möjligheterna till innovation och tillväxt samt möjligheterna till nya arbetstillfällen, men hon nämner också att de tekniska landvinningarna medför nya regulatoriska utmaningar där Internet, molntjänster och mobila enheter tillåter oss alla att komma åt vår data överallt och när som helst. Vår data färdas mellan kontinenter på bråkdelar av en sekund och i den nya datavärlden lämnar vi digitala spår varje ögonblick, överallt. Kommissionär Reding talar också om att företag är oroliga för att deras data, deras nya guld, inte skyddas tillräckligt i molnet. Hon sammanfattar: "Internetekonomin kommer att fortsätta växa exponentiellt under en förutsättning: det måste finnas förtroende." Kommissionär Reding anger att hon inom en vecka avser introducera ett förslag till en reform av EU:s dataskyddsregler, till skydd för den personliga integriteten och dataflödena inom EU.

Som utlovat publiceras den 25 januari 2012 förslaget till en ny allmän dataskyddförordning som skulle ersätta det befintliga dataskydds-

direktivet. Därmed är diskussionen igång i Europa. Det ska visa sig att förordningsförslaget kommer att bli den mest omdebatterade reform som fram tills dess har dragits genom EU:s lagstiftningsmaskineri. Innan beslutet till slut fattas har också över 4.000 ändringsförslag behandlats i Europaparlamentet. Runt om i Europa är diskussionen het och lobbyister från företag och intresseorganisationer som ser sina affärsmöjligheter radikalt förändras arbetar för högttryck. I Bryssel och runtom i Europa syns Viviane Reding på snart sagt varje konferens och möte stå upp för den personliga integriteten och kraven på ett bättre och mer modernt skydd. I Sverige märks dock ännu ingen debatt, förslaget lever ett tämligen anonymt liv och uppmärksammas knappt alls i media.

I samband med utvärderingen av dataskyddsdirektivet och arbetet med den nya dataskyddsreformen uppmärksammar EU-kommissionen även behovet att stärka rollen som personuppgiftsombud. Det här behovet kommer också att reflekteras i EU-kommissionens förslag till den nya dataskyddsförordningen.

Så hände det sig vid den här tiden att tjugo representanter för företag, konsultbyråer, kommuner och statliga myndigheter träffas en eftermiddag uppe på ett advokatkontor i Stockholm. Behovet av en oberoende representant med fokus på integritet och dataskydd, med fokus på att bygga och bibehålla förtroendet för behandling av personuppgifter och till digitala tjänster i samtliga sektorer, är stort. Det förs livliga diskussioner i flera möten och man är överens om att skyddet för den personliga integriteten kan värnas och bevaras genom att de personuppgiftsansvariga får bättre förutsättningar för att kunna uppfylla kraven. Där och då tas beslutet. Forum för Dataskydd ("Forumet") är fött.

Inledningsvis sker arbetet i Forumet inom ramen för Dataföreningens plattform och som ett nätverk under dess paraply. Som en gökunge växer nätverket dock snabbt ur boet och sedan 2013 står Forumet på helt egna ben, som en ideell förening med egen plattform. Ända sedan starten har det funnits ett fantastiskt engagemang och Forumet har vid var tid tio engagerade ledamöter i styrelsen och ett stort antal engagerade medlemmar. Flera har kommit och gått i styrelsen, men många ledamöter har också fortsatt att engagera sig, helt ideellt, år efter år på ett fantastiskt sätt.

Dataskyddets röst i natten

Arbetet i Forumet drivs engagerat och det är många och långa diskussioner i styrelsen och bland andra involverade både sena kvällar och helger. Dataskyddsfrågorna engagerar och motiverar.

Vid den här tiden har många svenska organisationer, såsom följer av personuppgiftslagen, frivilligt registrerat ett personuppgiftsombud hos Datainspektionen (DI). Det är i sig relativt unikt och det är endast Sverige och Tyskland som under det dåvarande dataskyddsdirektivet möjliggjorde sådan registrering.

En viktig uppgift blir att stärka personuppgiftsombuden i sin roll och att därmed också bidra till skyddet för den personliga integriteten samt förbättrat och förtydligat ansvarstagande hos de svenska personuppgiftsansvariga. Personuppgiftsombuden blir den naturliga kontaktpunkten och vägen in för större medvetenhet och kunskap hos bolag och organisationer.

I mars 2013 efterlyser Forum för Dataskydd ett förtydligande av DI:s roll. Det förekommer gott om missförstånd om vad DI egentligen gör, hur stor deras makt är och vad deras beslut innebär. Forumet efterlyser i artiklar förtydliganden och förstärkning av DI:s roll för att också leverantörer av t.ex. molntjänster och andra bättre ska förstå sitt ansvar och förstärka tjänsterna med anpassningar till svenska och internationella krav.

På samma sätt arbetar Forumet genom årens lopp för att förtydliga de krav som gäller, sprida kunskap om gällande och kommande regelverk och att skapa en plattform för möjliggörande av integritetsfrämjande åtgärder genom att synliggöra best practice, kompetensutbyte och erfarenheter på olika nivåer. Under 2013 publiceras ett antal debattinlägg om EUs dataskyddsreform, personuppgiftsombudens ställning m.m. Vidare hålls ett stort antal seminarier för både medlemmar och övriga intresserade. Forumet genomför också flera heldagsutbildningar.

Fler steg

En sen eftermiddag i juli 2015 tänds nästa gnista. Det börjar som ett vanligt telefonsamtal mellan två av styrelseledamöterna. Eller, nej förresten, i det sammanhanget finns inga vanliga telefonsamtal. Med så engagerade specialister i verksamheter brukar det mesta snabbt övergå från vardagligt prat till analyserande och debatterande i olika spännande dataskyddsrelaterade spørsmål. Mitt i semestern tar det här samtalet snabbt en annorlunda vändning och en timme senare är planen för Nordic Privacy Arena (NPA) född. Visionen är att tillgängliggöra den internationella dataskyddsscenen och debatten för specialisterna i Norden och att samtidigt sätta de nordiska specialisterna och den nordiska kompetensen på den internationella dataskyddskartan.

NPA växer redan efter ett år till en tvådagarskonferens och Nordens största och årligen återkommande dataskyddskonferens är ett faktum. Här finns plattformen för att samla en stor grupp dataskyddsintresserade under ett och samma tak för nätverkande och kunskapspridning.

Rollen som dataskyddsombud utvecklas

Dataskyddsreformen debatteras och förhandlas fram till 2016 då den nya allmänna dataskyddsförordningen, eller GDPR som i princip alla omedelbart anammar även som dess svenska förkortning, antas. Av beslutet framgår att förordningen ska börja tillämpas den 25 maj 2018 – sedermera allmänt känd som GDPR-dagen. Rollen som personuppgiftsombud enligt dataskyddsdirektivet byts mot rollen som dataskyddsombud. Den nya rollen förtydligas och förstärks i förordningen.

Under 2017 uppskattar International Association of Privacy Professionals (IAPP) att den nya regleringen kommer innebära att det krävs 28.000 dataskyddsombud inom hela EU. Därtill krävs enligt IAPP ytterligare ungefär 50.000 dataskyddsombud utanför EU. Två år senare genomför IAPP en ny studie och finner då att cirka 500 000 organisationer inom EU vid den tiden har anmält ett dataskyddsombud till tillsynsmyndigheterna.

Idag finns enbart i Sverige 9 350 organisationer (bolag, föreningar, myndigheter m.fl.) som har registrerat ett dataskyddsombud. Under de år som passerat sedan GDPR antogs och sedermera trädde i kraft har rollen som dataskyddsombud kommit att utvecklas till ett eget yrke med specialister som arbetar heltid som dataskyddsombud, inte sällan med ett helt team till sitt förfogande. Efterfrågan på erfarna dataskyddsombud har därvid också vida överstigit tillgången.

Mot den här bakgrunden har Forumet kommit att bli en gemensam viktig knutpunkt och kunskapsförmedlare. Genom att skapa nätverk, hålla utbildningar och inte minst arrangera Nordic Privacy Arena, har forumet verkat för att stödja alla svenska dataskyddsombud.

Ett nytt yrke uppstår – dataskyddsspecialisten

Vid sidan av dataskyddsombudet har också utvecklats andra typer av dataskyddsspecialister, inte sällan i form av helt nya yrkesroller, t.ex. dataskyddsjurist, dataskyddskoordinator och dataskyddstekniker. Dataskyddsombud och dataskyddsspecialister behöver precis som andra yrkesgrupper utbildning och fortbildning för att tillskansa sig och bibe-

hålla kunskap och kompetens. Därför skapade Forumet tillsammans med en samarbetspartner under 2016 utbildningsprogrammet DP Academy. Målet med DP Academy har redan från start varit att samla Sveriges kunigaste föreläsare inom relevanta områden i en utbildning som ger deltagarna de bästa förutsättningarna för att axla rollen som dataskyddsombud eller dataskyddsspecialist. Till dags dato har tretton omgångar av DP Academy arrangerats.

Men kunskap och utbildning räcker inte. Eftersom dataskydd trots allt är ett förhållandevis nytt område krävs också ett nätverk och genom årens lopp har Forumets stora nätverk fyllt en viktig funktion. Nätverkets huvudsakliga grund är de mellan 20 till 30 seminarier som Forumet årligen anordnar.

Dataskyddsombud och andra dataskyddsspecialister spelar idag en viktig roll i en organisations förebyggande arbete med dataskydd. Men ett s.k. proaktivt arbetssätt kommer aldrig att förhindra att brister uppstår och misstag begås i en verksamhet. Det förebyggande arbetet måste därför förenas med ett förberedande arbete, dvs. med interna processer och instruktioner, som endast kommer till användning vid enskilda händelser eller tillbud. Organisationen måste ha fantasi och vara kreativ i arbetet med att förutse vad som kan komma att hända. Att arbeta proaktivt innebär att tolka historiska händelser inom och utom organisationen, att lära av egna misstag och andras, att dra nytta av erfarenheter som andra organisationer kan ha hunnit göra och genom analys av alla dessa omständigheter låta dem ligga till grund för det framtida arbetet. Ett ständigt förbättringsarbete. I detta arbete utgör erfarenhetsutbytet inom ramen för Forumet en vital och viktig del.

Kunskap och kontroll är nyckelord

Syftet med dataskyddsombudets roll är att tillhandahålla ledarskap, expertis och det fokus som krävs för att organisationen ska kunna behandla personuppgifter i enlighet med lagkrav och skyldigheter och i enlighet med de registrerades förväntningar. I det här avseendet är dataskyddsombudet, eller dataskyddsspecialisten i en motsvarande funktion, central i organisationens förmåga att hitta en balans mellan innovation och förtroende. Ett framgångsrikt dataskyddsombud främjar dataskydd samtidigt som nya lösningar möjliggörs. Därigenom stärkts de registrerades tillit till organisationen.

Även om dataskyddsombudets roll regleras i GDPR, kan den i praktiken variera avsevärt från organisation till organisation, bl.a. baserat på organisationens verksamhet och inställning till dataskydd. Gemensamt

är att rollen som dataskyddsombud omfattar många olika arbetsuppgifter och kombinerade perspektiv. Ett effektivt dataskyddsombud måste kunna använda sin kunskap för att förstå hur juridiska krav och skyldigheter påverkar verksamheten och dess tekniska förutsättningar.

Ett effektivt dataskyddsombud måste också vara en skicklig förhandlare och diplomat som ständigt balanserar att vara proaktiv (genom att ge råd om praktiska lösningar, utbildning och vägledning) med att vara reaktiv (genom att övervaka och utvärdera faktisk databehandling och praxis i organisationen). Målet bör alltid vara att stödja den fortsatta verksamheten på det bästa och mest effektiva sättet utan att skapa ytterligare lager av onödig administration.

Dagens Forum

Forumet fyller idag en viktig funktion som samlande kraft för diskussioner, kunskapsutbyte och spridning av best practice. Visionen är bred och handlar inte bara om att stärka dataskyddsombuden i sin roll utan även att bistå med informationsspridning och tillgång till kunskap, skapa intresse och ökad nyfikenhet samt bidra till lösningar och en trygg informationshantering i Sverige och i Norden. Tillit och förtroende för verksamheter som behandlar personuppgifter är, som sagt, en förutsättning för teknikens framfart och den digitala ekonomins fortsatta expansion. Med ett öga på nya lagstiftningar och med en fot i de flesta branscher så fortsätter Forumet att driva de här viktiga frågorna och sätta stort fokus på den praktiska hanteringen av personuppgifter. Vi är mycket stolta över den viktiga roll som Forumet i det här avseendet fyller. Många och långa är de engagerande diskussioner, sena möten och nattliga samtal som alla specialister – helt och hållet ideellt – bidrar med och har bidragit med under årens lopp i Forumets verksamhet. Det är kännetecknande för Forumets nätverk hur alla generöst delar med sig av information och erfarenheter till kollegor och frågeställare.

På senare år har även liknande föreningar skapats i bl.a. Danmark, Norge och Finland och Forumet samarbetar nära med dessa systerföreningar för än bättre kraft och kunskapsutbyte. Nordic Privacy Arena bidrar också starkt till att sätta dataskyddet på kartan i Norden och att uppmärksamma viktiga frågor i anslutning till innovation, teknik, säkerhet och integritetsskydd.

"Den bästa tidpunkten att plantera ett träd var för 20 år sedan. Den näst bästa tidpunkten är nu."

– kinesiskt ordspråk

Dataskyddsombudens och andra dataskyddsspecialisters arbete i bolag och organisationer är ett ständigt pågående arbete. Varje organisation utvecklas och tillägnar sig ny och viktig teknik – och i varje steg bör dataskyddet beaktas och dataskyddsombudet involveras. Tyvärr ser det inte riktigt ut så idag och vi stöter fortfarande på organisationer som just nu är i begynnelsen av det här arbetet. Men det är aldrig för sent att börja driva dataskyddsfrågorna och att sätta de där första fröna. Identifiera relevanta användningsfall i verksamheten och förankra dem internt. Det kommersiella värdet av god och transparent databehandling i organisationer ska inte underskattas. Värdet av nätverk och erfarna kollegor kan inte överskattas. Vi vill gärna tipsa alla om att engagera sig internt och extern och arbeta för en ansvarsfull databehandling i verksamheten och ett effektivt erfarenhetsutbyte i branschen. Det kommer att löna sig! I Sverige har vi 50 års erfarenhet av de här frågorna – och nu accelererar vi takten!

